

УДК: 339.54.166.82

Пахуча Е.В.,

к.е.н., доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Філімонов Ю.Л.,

к.е.н., доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Лещенко Л.О.,

к.е.н., старший викладач кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин, Харківський національний аграрний університет

ім. В.В. Докучаєва

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ АГРАРНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

Pakhucha E.,

Ph.D., associate professor, Department of applied economics and international economic relations, Kharkiv national agrarian university named after

V. V. Dokuchaev

Filimonov Y.,

Ph.D., associate professor, Department of applied economics and international economic relations, Kharkiv national agrarian university named after

V. V. Dokuchaev

Leshchenko L.,

Ph.D., senior lecturer, Department of applied economics and international economic relations, Kharkiv national agrarian university named after V. V. Dokuchaev

STRUCTURAL CHANGES IN UKRAINE'S FOREIGN TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS

В статті обґрунтована необхідність зміцнення позицій країни в сфері зовнішньої торгівлі, оскільки рівень її соціально-економічного розвитку в

значній мірі залежить від зовнішньої торгівлі. Проведений аналіз динаміки обсягів експорту товарів, та зокрема аграрного сектору України. Визначені основні причини скорочення вітчизняного експорту. Досліджені тенденції зміни обсягу імпорту усього та аграрного сектору та встановлено, що вона не зазнала суттєвих змін у обсягах, попри те аналіз структури імпорту характеризується звуженням його товарного асортименту. Встановлено що сальдо зовнішньої торгівлі аграрною продукцією на протязі багатьох років залишається позитивним. Зазначено, що країни Європи та Азії залишаються найбільшими торговельними партнерами України, однак географія поставок аграрної продукції за останні десятиріччя помітно розширилася. Розглянуті чинники, які перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках. Визначені умови для підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції, що забезпечать зміцнення зовнішньоторговельної безпеки на аграрному ринку.

The article substantiates the need to strengthen the country's position in the field of foreign trade, since its level of socio-economic development depends to a large extent on foreign trade. It has been determined that due to the dependence of the economy on the supply of goods and resources from monopoly import markets, the lack of effective foreign trade infrastructure point to the need to improve the country's foreign economic activity and its structural components. The analysis of dynamics of volumes of export of goods, and in particular the agrarian sector of Ukraine, was carried out. The main reasons for the reduction of domestic exports are determined, among which the unfavorable world market situation, the change of priorities in the field of foreign trade, the reduction of cooperation with historically priority importers, strengthening the requirements of foreign markets on the quality of domestic products, strengthening foreign exchange control over import operations. The trends of changes in the volume of import of the whole and the agrarian sector are investigated and it has been found that it has not undergone significant changes in volumes, but at the same time the analysis of the structure of imports is characterized by the narrowing of its product range, which is related, first of all, to lowering incomes, reducing the demand

for high-tech imports caused by devaluation processes, increased protection measures, aggravation of military conflicts in industrial production areas. It has been established that the balance of foreign trade in agrarian products has remained positive for many years. It is noted that the countries of Europe and Asia remain the largest trading partners of Ukraine, but the geography of supply of agricultural products over the past decades has considerably expanded. Considered factors hindering the strengthening of competitiveness of agricultural products in foreign markets include: low level of development of financial and credit system, underdevelopment of the sphere of insurance against production and credit risks, underdeveloped infrastructure of agroindustrial complex, which increase the cost of production. Ukrainian agricultural products are of low quality, resulting in lower prices. The conditions for increasing the competitiveness of agrarian products, which will ensure the strengthening of foreign trade security in the agricultural market, are determined.

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, зовнішня торгівля, динаміка, структура, імпорт, експорт, міжнародні ринки.

Key words: agricultural products, foreign trade, dynamics, structure, import, export, international markets.

Постановка проблеми. В сучасних умовах трансформації ринкової економіки та жорсткої конкуренції на міжнародних ринках товарів та послуг важливим інструментом в механізмі зовнішньоекономічної політики будь якої країни виступає зовнішня торгівля. Незаперечним фактом є те, що зовнішня торгівля посідає особливе місце в складній системі міжнародних зв'язків, адже інтернаціоналізація господарського життя розпочиналася зі сфери товарного обігу, окрім того, рівень соціально-економічного розвитку держави в значній мірі залежить від зовнішньої торгівлі. Розвиток зовнішньої торгівлі дає можливість у забезпеченні країни необхідними ресурсами, захищає торгівельні інтереси та стабілізує зростання національного доходу. Проблеми залежність економіки від монопольних імпортних ринків постачання товарів та ресурсів, відсутність дієвої зовнішньоторговельної інфраструктури вказують на необхідність удосконалення зовнішньоекономічної діяльності країни та її

структурних компонентів. Тому Україна не може залишатися осторонь інтеграційних процесів, які відбуваються в світовому економічному просторі.

Важливими товарами для кожної держави є продукти харчування, як джерело забезпечення базових потреб населення, а також продукція сільського господарства, що має дещо ширшу сферу призначення. Аналіз ринку цих товарів та тенденції розвитку їх вітчизняного виробництва показують, що Україна має достатньо проблем на шляху до зміцнює свої позиції на міжнародному ринку, а сільськогосподарська продукція є одним з головних вітчизняних експортних товарів. Проблеми розвитку міжнародної торгівлі продукцією сільського господарства завжди були серед пріоритетних в економічних дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження зовнішньої торгівлі України, зокрема сільськогосподарською продукцією стали пріоритетними в роботах великої кількості науковців: Гайдуцького П.І., Голомші Н.Я., Далика В.П., Кваші С.М., Кулицького С.П., Круп'як І.Й., Маслака О.О., Мельника Т.М., Нелепи В.М., Непрядкіної Н.В., Стеблянка І.О., Тищука Т.А., Чирака М. В. та ін.

Проте сучасний стан України на зовнішньому ринку аграрної продукції, що характеризується певною динамічністю і недосконалістю, потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті полягає в аналізі зовнішньої торгівлі України аграрною продукцією для виявлення її потенціалу як основного джерела, що забезпечує продовольчу безпеку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне виробництво сільськогосподарської продукції характеризується тенденціями щорічного зростанням собівартості виробництва та підвищення цін на продукцію, що в свою чергу призводить до зростання імпортозалежності в продовольчій сфері та загострення продовольчої небезпеки. Зокрема у загальному рейтингу продовольчої безпеки з урахуванням впливу природних умов Україна посіла 63 місце зі 113 країн світу. До причин невисокого рівня продовольчої безпеки можна віднести високий рівень корупції, валовий внутрішній продукт на душу

населення, недостатній обсяг фінансування наукових досліджень і новітніх розробок в аграрному секторі, та проблеми з доступом до дешевих кредитів. Серед найбільших переваг, які має наша держава, можна визначити безпеку продуктів харчування, помірні тарифи на імпорт сільськогосподарської продукції та наявність програм продовольчої безпеки.

Якщо порівняти загальний рейтинг країн зі скорегованим рейтингом, у якому враховується вплив факторів природного середовища, можна побачити вагомий вплив останніх на продовольчу безпеку будь-якої держави. Приклад, що вражає найбільше, – Австрія. Ця країна завдяки сприятливим погодним умовам посіла друге місце, змістивши США на четверту позицію. Подібна ситуація спостерігається і у Франції. З урахуванням природних ресурсів трійка лідерів виглядає наступним чином: Ірландія, Австрія, Франція. Ці країни мають гарні погодні умови, їхня продукція фінансово і фізично доступна, якісна та безпечна.

Усі три країни відрізняються високим рівнем життя, що дає населенню можливість споживати якісні і, що дуже важливо, різноманітні продукти харчування. Крім того, в них діють досить високі стандарти щодо безпеки продовольчих товарів. А місцеві виробники завдяки потужній урядовій підтримці та доступу до дешевих кредитів мають можливості для забезпечення не лише внутрішніх потреб ринку, а й для постачання власних товарів за кордон [1].

На сучасному етапі надзвичайна динамічність зовнішньої торгівлі зумовлена значною мірою розвитком спеціалізації та кооперування виробництва в міжнародному масштабі, скасуванням багатьох обмежень у міжнародній торгівлі, високими темпами розвитку «нових індустріальних країн». У світовій торгівлі панівні позиції займають розвинуті країни, на частку яких припадає 2/3 обсягу експорту і така ж частка імпорту. Відповідно близько 1/3 світових експорту та імпорту припадає на країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою. Німеччина, США, Японія, Франція, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, Бельгія є найбільшими експортерами світу [2, с. 59].

В умовах активізації процесів глобалізації світового господарства посилюється роль зовнішньоторговельних відносин країни. Саме міжнародна торгівля як форма міжнародних економічних відносин є складовою рівноваженого економічного розвитку, сприяє посиленню конкурентоспроможності національної економіки, підвищує рівень життя населення та забезпечує найповніше задоволення його потреб. Зовнішній сектор будь-якої країни відчуває економічний «тиск» не тільки з боку інших країн-партнерів та конкурентів на світових ринках, але й з боку власного внутрішнього ринку та його інфраструктури[3, с. 66].

Одним із головних напрямів вирішення проблем реалізації сільськогосподарської продукції, який створить можливості перевести сільське господарство й виробництво продовольства в розряд високоефективних галузей, є експорт продукції АПК[4, с. 142].

Український експорт протягом останніх років переживає складні часи. Держава втратила певні ринки збуту та виробничі потужності для традиційного експорту, кон'юнктура світового ринку також була несприятливою. Це призвело, в свою чергу, до значного скорочення вітчизняного експорту. Для цього періоду була характерна різноспрямована ситуація. З одного боку, збереглися певні негативні тенденції, зокрема:

- нестабільна політико-економічна ситуація в окремих районах Луганської і Донецької областей;
- значна сировинна спрямованість вітчизняного експорту;
- відсутність доступу до кредитних ресурсів, системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання) [5, с.61].

Сільське господарство України є не лише постачальником продуктів харчування для населення і сировини для переробних підприємств, але і важливим джерелом валютних надходжень в країну, та складає основу зовнішньої торгівлі України. В умовах загострення глобальної продовольчої

проблеми і активізації пошуків шляхів її розв'язання посилюється роль і значення світової торгівлі сільськогосподарською продукцією і продовольством.

Для України, з її потужним агропромисловим потенціалом, сприятливими природно-кліматичними умовами, величезною площею сільськогосподарських земель, розвинутою транспортною мережею та іншими сприятливими чинниками, зовнішньоторговельна діяльність на світовому ринку сільськогосподарської продукції може стати основою для подолання економічної кризи і початку економічного зростання. Враховуючи, що динаміка і результативність експортних операцій з продукцією аграрного сектору у великій мірі залежить від кон'юнктури світового ринку сільськогосподарської продукції та волатильності цін на певні товарні групи, посилюється актуальність аналізу даних процесів і пошуку джерел нарощування вартісних обсягів експорту[6].

Тенденцією протягом 2012-2016 рр. було скорочення виручки від експорту товарів з одночасним скороченням експорту агропромислової продукції. Не дивлячись на загальний негативний тренд, у 2017 р. спостерігалось зростання експорту, в тому числі і на сільськогосподарську продукцію. За 2017 р. загальний експорт продукції склав 43,3 млрд дол. США, що на 19% більше ніж за 2016 р. Станом на першу половину 2018 р. загальний експорт продукції з України становив 23,3 млрд дол. США, що на 3% менше порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Динаміка агропродовольчого демонструвала аналогічний тренд як і решта експортних товарів, проте темп скорочення агропродовольчого експорту були меншими ніж загального і, не дивлячись на спад після кризових 2012/13 рр., зростання поставок спостерігалось вже у 2016 р. Історично рекордний обсяг агропродовольчого експорту спостерігався у 2012 р., він склав порядку 17,9 млрд дол. США. Рекордного показника майже вдалося досягнути у 2017 р. – експорт склав 17,8 млрд дол. США. Частка сільськогосподарської продукції та продовольства у загальних обсягах українського експорту становить близько 40%. З початку двохтисячних вартість експорту української аграрної продукції

зросла в 4 рази (з 4,3 млрд. дол. США у 2005 р. до 18,6 млрд. дол. США у 2018 р.), а його частка у структурі експорту товарів підвищилася втричі (з 11,8% до 39,3%).

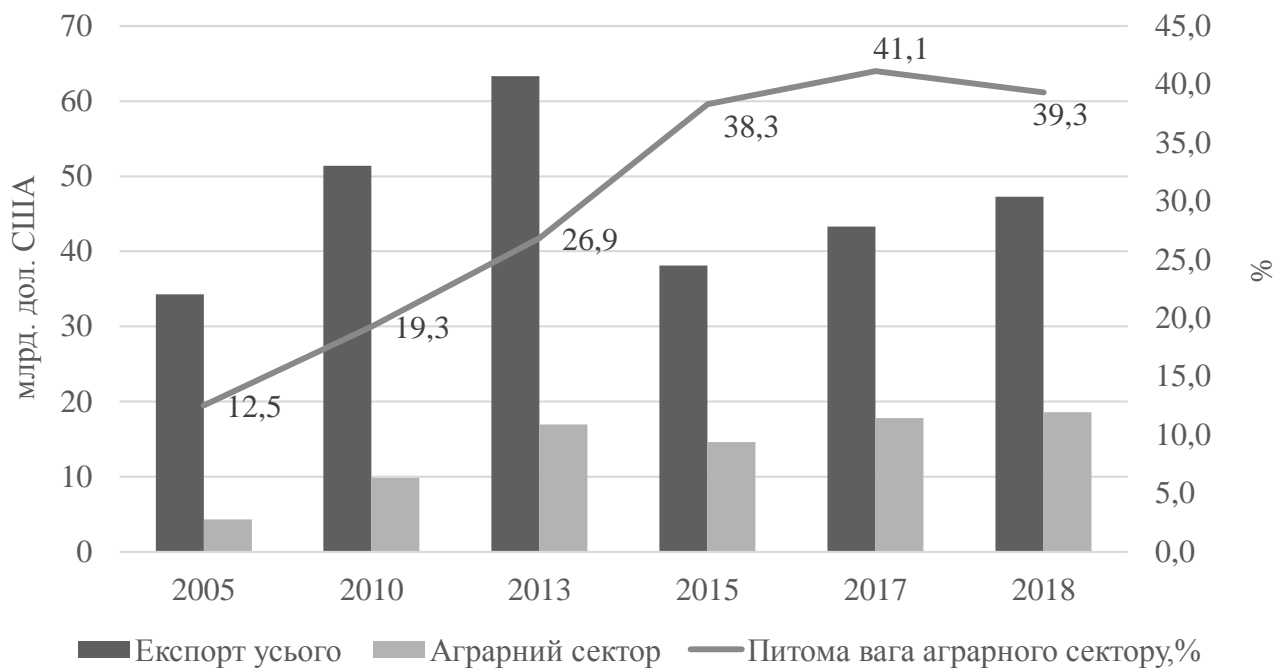

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту усього і аграрного сектору України, 2005-2018 рр. (млрд. дол. США)

Джерело: розрахували автори за даними Державної служби статистики [7].

При цьому, загальні обсяги експорту товарів з України за вказаний період зросли лише на 37,9%: з 34,3 млрд. до 47,3 млрд. дол. США., що пояснюється несприятливою кон'юнктурою світового ринку, зміною пріоритетів щодо партнерства у зовнішній торгівлі, скороченням обсягів співпраці з історично пріоритетними імпортерами, посиленням вимог зовнішніх ринків щодо якості вітчизняної продукції, посиленням валютного контролю за імпортними операціями.

Велике значення для розвитку економіки держави має також імпорт товарів, що забезпечує наповнення національного ринку дефіцитними товарами; доступ до дешевих та якісних готових виробів, сировинних матеріалів, вузлів та

комплектуючих деталей; налагодження сталих виробничих зв'язків щодо кооперування виробництва з іноземними партнерами; впровадження нових технологій завдяки поширенню ввезення наукоємних товарів; зростання конкуренції та стимулювання підвищення виробництва на національній території[8, с. 161].

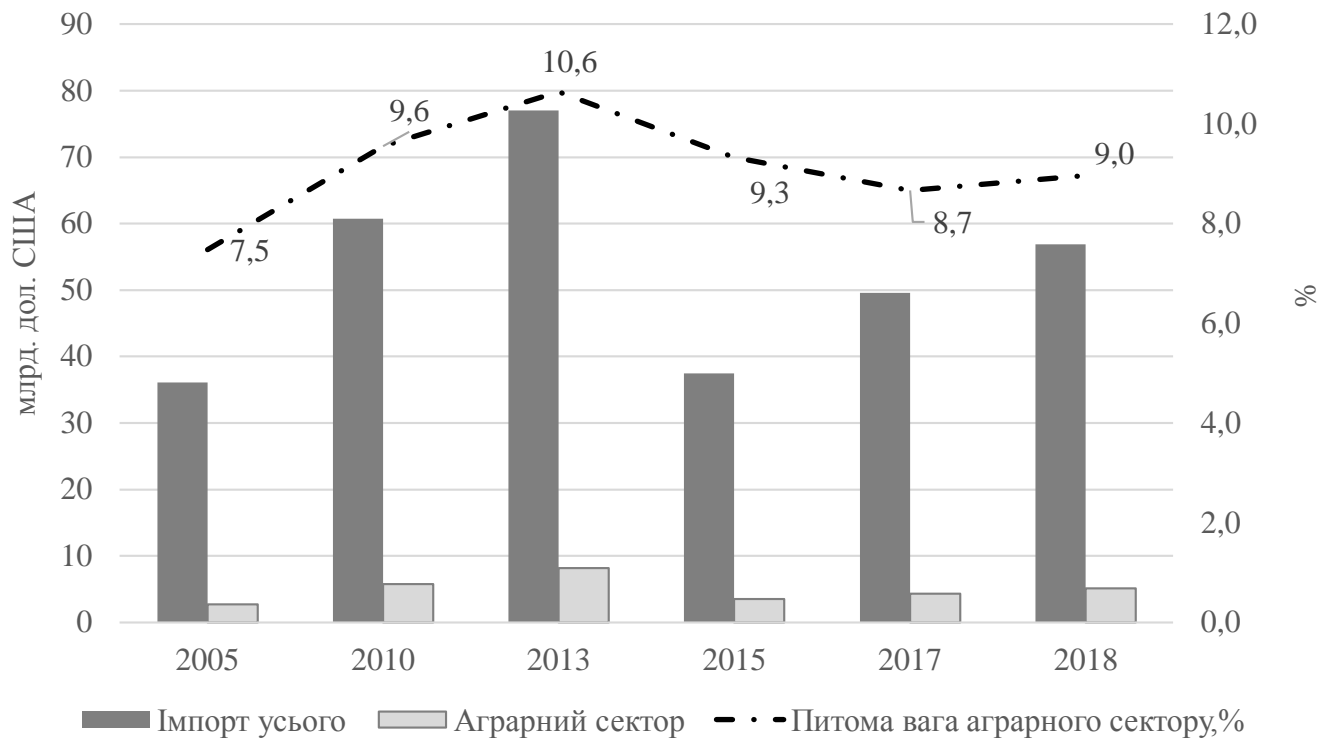

Рис. 2. Динаміка обсягів імпорту усього і аграрного сектору України, 2005-2018 рр. (млрд. дол. США)

Джерело: розрахували автори за даними Державної служби статистики [7].

Натомість, динаміка імпорту аграрної продукції до України не зазнала таких суттєвих змін у обсягах та структурі, як аграрний експорт. Так, у 2018 р. частка імпорту сільгосппродукції та продовольства в Україну у загальному обсязі імпорту склала 9% (у 2005 р. – 7,5%), а загальна вартість імпорту зросла за період 2005-2018 рр. з 2,7 до 5,1 млрд. дол. США. Обсяги імпорту аграрної продукції до України є у 3,6 рази меншими, ніж обсяги її експорту. Загалом, аналіз структури імпорту характеризується звуженням його товарного асортименту, що пов'язано передусім зі зниженням доходів населення, його купівельних настроїв, скорочення потреби у високотехнологічному імпорті,

викликані девальваційними процесами, посиленням протекціоніських заходів, загостренням військових конфліктів на територіях промислового виробництва.

Сальдо зовнішньої торгівлі аграрною продукцією на протязі багатьох років залишається позитивним, в той час як загальна вартість всіх імпортованих товарів, у переважній більшості періодів, перевищувала обсяги їх експорту.

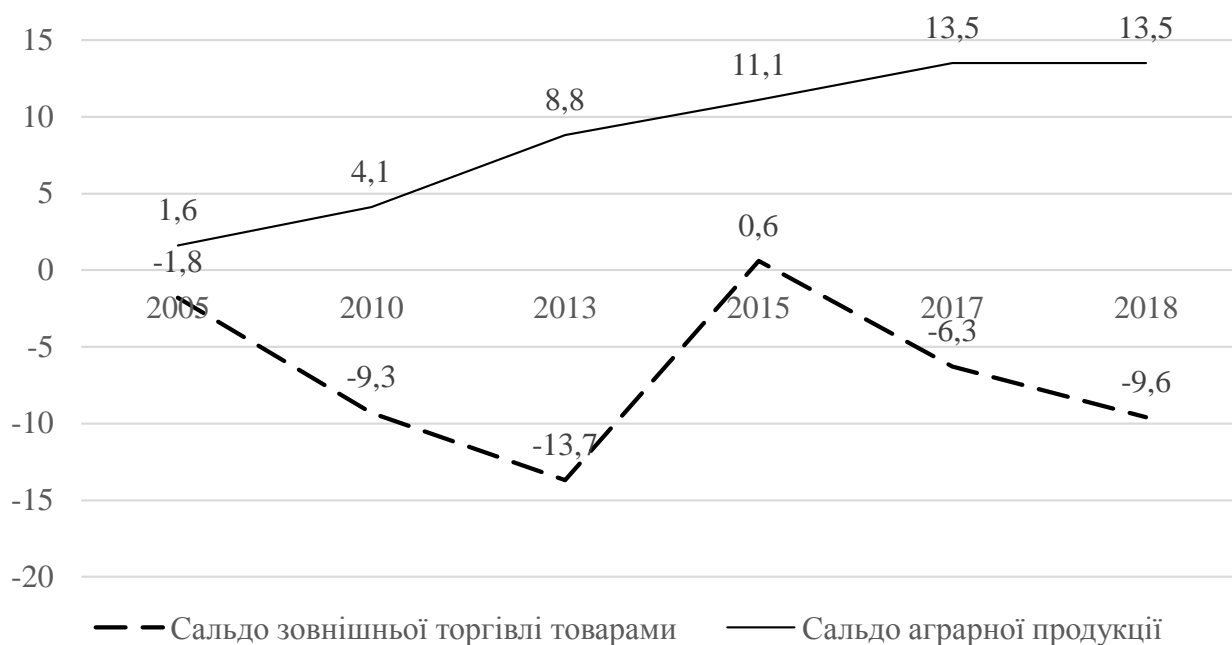

Рис. 3. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі товарами і аграрної продукції України, 2005-2018 рр. (млрд. дол. США)

Джерело: розрахували автори за даними Державної служби статистики [6].

Зокрема, за оперативними даними, у 2018 р. загальне сальдо зовнішньої торгівлі товарами є негативним («-» 9,6 млрд. дол. США), у той час як аграрне сальдо позитивне («+» 13,6 дол. США).

Вплив географічної орієнтації зовнішньої торгівлі на економічне зростання може виявлятися у широкому аналітичному діапазоні: залежність обсягів і структури торгівлі від відстані до країни-торговельного партнера, традиційні економічні та суспільно-політичні зв'язки, відкритість для інвестицій з певного регіону, інтенсивність науково-технічної співпраці тощо [9, с. 41]. Дефіцит зовнішньоторговельного балансу, загальне зниження ВВП є також результатом змін у географічній структурі міжнародної торгівлі [10, с. 112].

Основним інструментальним чинником ефективності гео економічного розвитку країн світу є диверсифікація експорту на сучасній технологічній базі. Вадами структури національної економіки є превалювання сировинних галузей, тому поступове ускладнення технологічної структури експорту є сприятливим для прискорення динаміки її розвитку[11, с. 107].

Таблиця 1.

Основні торговельні партнери України в експорті товарів у 2018 р.

№ з/п	Назва країни	Обсяг експорту товарів, млн дол.	Темп зростання/зниження, 2018 рік до 2017 року, у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
1	Країни ЄС	20 158,5	115,0	42,6
2	Росія	3 654,1	92,8	7,7
3	Туреччина	2 352,4	93,4	5,0
4	Китай	2 200,3	107,9	4,6
5	Індія	2 175,9	98,7	4,6
6	Єгипет	1 557,1	85,0	3,3
7	Білорусь	1 304,5	114,1	2,8
8	США	1 111,5	134,2	2,3
9	Молдова	789,3	111,5	1,7
10	Саудівська Аравія	749,1	144,8	1,6

Джерело: дані Державної служби статистики [6].

Країни ЄС залишаються найбільшими торговельними партнерами України. Питома вага цих країн у зовнішньоторговельному обороті товарів і послуг України за підсумками 2018 р. становила 41,1%. Російська Федерація залишалася серед основних торговельних партнерів України.

Питома вага РФ у зовнішньоторговельному обороті товарів і послуг України за підсумками 2018 р. становила 12,9%. Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Туреччиною за 2018 р. збільшився на 7,7% (+332,9 млн дол.) і становив 4,6 млрд дол. Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Китаєм за 2018 р. збільшився на 27,3% (+2,2 млрд дол.) та склав 10,1 млрд дол.[12].

Географія поставок аграрної продукції за останні десятиріччя помітно розширилася, і на сьогодні українське продовольство, тією чи іншою мірою, представлене на всіх континентах планети. Проте, основними поціновувачами

продуктів з України є країни Європи та Азії. Географічна структура поставок найбільш розповсюджених видів українського продовольства наведена у рис.4.

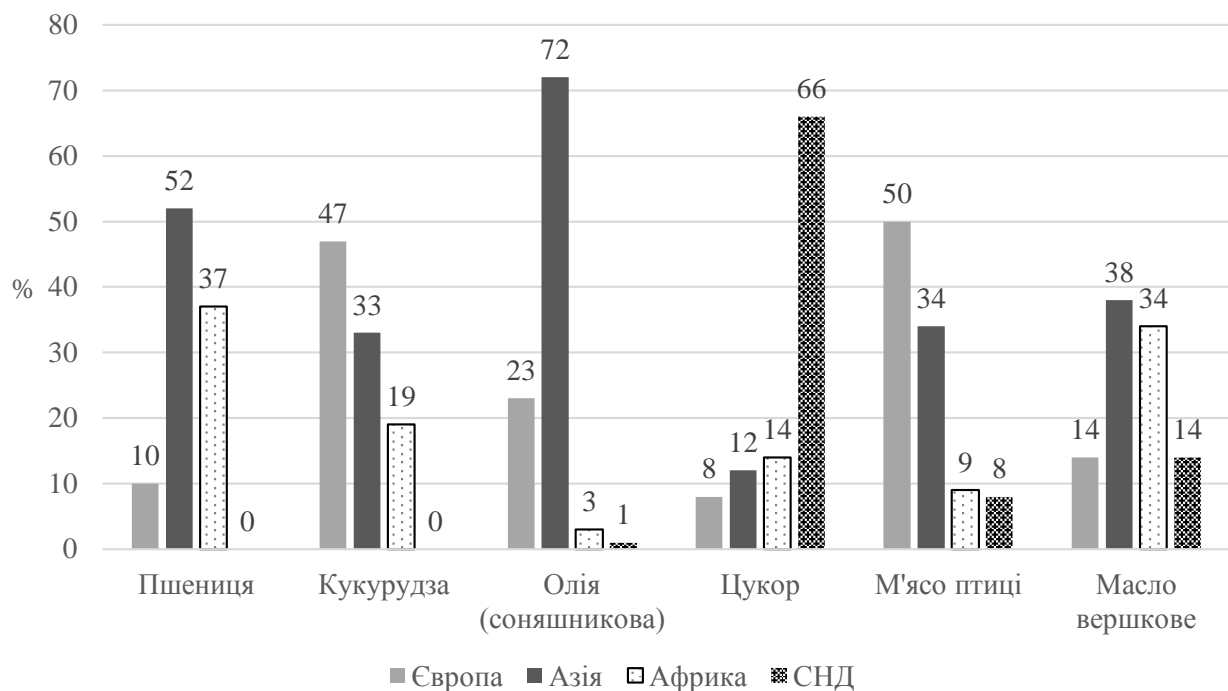

Рис. 4. Географічна структура експорту сільськогосподарської продукції 2018 рр. (млрд. дол. США)

Джерело: розрахували автори за даними Державної фіскальної служби України [13].

Позитивами зовнішньої торгівлі України є: стабільне додатне сальдо експорту-імпорту послуг, скорочення частки торгівлі з країнами СНД за рахунок розширення операцій з іншими країнами: Європи, передусім із країнами ЄС, Азії, Африки. Україна отримає можливість збільшити кількість безмитного експорту до ЄС пшениці, кукурудзи, ячменю, вівсяних і ячмінних круп і гранул. Також ця пропозиція також сприятиме безмитному експорту до ЄС більшої кількості томатів, натурального меду і виноградного соку. Від цих торгових преференцій виграють також експортери промислової продукції. Зокрема, це українські виробники взуття, добрив, виробів з алюмінію і побутової електроніки.

В Україні є низка чинників, які перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках, основними з них є: низький рівень розвитку фінансово-кредитної системи,

нерозвиненість сфери страхування від виробничих і кредитних ризиків, нерозвиненість інфраструктури АПК, які збільшують вартість виробництва. Українська сільськогосподарська продукція має низьку якість, внаслідок чого ціни на неї знижуються [14, с. 26].

Для зміцнення зовнішньоторговельної безпеки на аграрному ринку в Україні необхідно забезпечити умови для підвищення конкурентоспроможності продукції АПК: створити умови для розширення інтеграційних і технологічних зв'язків між сільгосптоваровиробниками та підприємствами харчової промисловості для становлення комплексів, які об'єднують у єдиному технологічному ланцюгу виробництво зерна, комбікормів, вирощування свиней, ВРХ та переробку сировини у продукти харчування високого ступеня готовності експортного спрямування; забезпечити надання інформаційної підтримки інвестуванню в розвиток сільськогосподарського виробництва, спрощення процесів реєстрації аграрних інвестицій та надання гарантій захисту землекористування інвесторам.

Висновки. Незважаючи на зростання обсягів торгівлі України з ЄС, частка торгівлі продукцією аграрного сектору з Україною в загальному зовнішньоторговельному обороті країн ЄС залишається вкрай незначною. Основними продуктами українського експорту, залишаються зернові та олійні культури. Загальна вартість всіх імпортованих товарів, у переважній більшості періодів, перевищує обсяги їх експорту. В цілому географічні й товарні структурні зрушення у зовнішній торгівлі України відображають переорієнтацію експорту та імпорту на більш розвинені ринки, що, з одного боку, розширює потенційні можливості у напрямку збільшення зовнішньоторговельного обороту, а з іншого – ведуть до підвищених рівня конкуренції, нових процедурних бар'єрів, високих вимоги до якості.

Основними заходами для посилення позицій продукції вітчизняної аграрної продукції на зовнішніх ринках є розвиток збутової інфраструктури, державна підтримка та розширення джерел фінансування, вдосконалення цінових відносин

на продукцію сільського господарства та інших галузей економіки, врегулювання земельних відносин.

Подальшого дослідження потребують питання залученню інвестицій для реалізації проектів в агропромисловому комплексі, які будуть спрямовані на стимулювання виробництва та експорту аграрної продукції з максимальним рівнем доданої вартості

Список використаних джерел:

1. Що таке світова продовольча безпека і чому Україна посідає 63 місце у рейтингу. URL: <http://bakertilly.ua/news/id44424>
2. Леснікова М. В. Статистичні класифікації у зовнішній торгівлі послугами, огляд та застосування. *Статистика України*. 2014. № 2. С. 58-63.
3. Коляда О.В., Омельченко М.М. Зовнішня торгівля товарами України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 66-70.
4. Лисак О., Андреева Л. Проблеми та перспективи експорту аграрної продукції України. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2017. Vol. 3. No. 1. pp. 139-151. URL: www.are-journal.com.
5. Непрядкіна Н.В. Особливості й перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України і ЄС сільськогосподарською продукцією. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2018. № 7. с. 60-65.
6. Чирак М. В., Чирак І.М. Стан та джерела зростання українського експорту сільськогосподарської продукції. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2018/61.pdf
7. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Круп'як І.Й. Вектори зовнішньої торгівлі держави в умовах сучасних економічних перетворень. *Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2017. Вип. 20. С. 158-162.

9. Шевчук В. О., Черкас Н. І. Вплив динаміки промислового виробництва регіону та географії зовнішньої торгівлі на технологічний експорт. *Регіональна економіка*. 2008. № 2. С. 34-43.

10. Далик В. П., Дуляба Н. І. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. Час. 1. С. 110-113.

11. Стеблянко І.О. Географія зовнішньої торгівлі України та її вплив на структурний розвиток національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 11. С. 107-112.

12. Зовнішня торгівля України товарами та послугами за 2018 рік. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

13. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/ms>.

14. Прощаликіна А. М., Петренко Т. С. Місце України на світовому ринку продукції АПК. *Агросвіт*. 2018. № 11. С. 22-26.

References:

1. Scho take svitova prodovol'cha bezpeka i chomu Ukraina posidaie 63 mistse u rejtynhu [What is global food security and why Ukraine ranks 63rd in the ranking]. (n.d.). www.bakertilly.ua. available at: <http://bakertilly.ua/news/id44424>

2. Lesnikova, M.V. (2014), “Statistical classification in foreign trade services, review and application”, *Statystyka Ukrainy*, vol. 2, pp. 58-63.

3. Kolyada, O.V. and Omelchenko, M.M. (2017), “ Foreign trade in goods of Ukraine: current state and development prospects”, *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 9, pp. 66-70.

4. Lysak, O. and Andreeva, L. (2017), “ Problems and prospects of export of agrarian products of Ukraine ”, *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal.*, [Online], vol . 8. pp. 139-151. available at: www.are-journal.com.

5. Nepryadkina, N.V. (2018), “ Features and prospects of the development of foreign trade of Ukraine and the EU agricultural products”, *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina*, vol. 7, pp. 60-65.

6. Chirak, M.V. and Chirak, I.M. (2018), “ Status and sources of growth of Ukrainian exports of agricultural products”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol . 2, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/61.pdf (Accessed 20 Feb 2018).

7. The official site of The State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Krupyak, I.Ya. (2017), “ Vectors of foreign trade of the state in the conditions of modern economic transformations”, *Visnyk Mykolaivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho*, vol. 20, pp. 158-162.

9. Shevchuk, V.O. and Cherkasy, N.I. (2008), “ Impact of the dynamics of industrial production in the region and the geography of foreign trade on technological exports”, *Rehional'na ekonomika*, vol. 2, pp. 34-43.

10. Dalik, V.P. and Dulyba, N.I. (2016), “ Foreign trade of Ukraine: realities and prospects of development”, *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, vol. 7, Part 1, pp. 110-113.

11. Steblyanko, I.O. (2016), “ Geography of Ukraine's foreign trade and its impact on the structural development of the national economy”, *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 11, pp. 107-112.

12. The official site of Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2019), “Foreign trade of Ukraine with goods and services for 2018“, available at: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

13. The official site of State Fiscal Service of Ukraine(2018), available at: <http://sfs.gov.ua/ms>.

14. Proshalikina, A.M. and Petrenko, T. S. “ Place of Ukraine in the world market of agro-industrial products”, *Ahrosvit*, vol. 11, pp. 22-26.